

Analitiklik, Özcülük ve Bütüncülük [*]

Analyticity, Essentialism and Holism

HATİCE BAŞDAĞ BAŞ

Hasan Şadoğlu Secondary School

Received: 19.11.2018 | Accepted: 24.12.2018

Abstract: W. V. Quine's critique of the analytic-synthetic distinction is based on some presuppositions such as the acceptance of Aristotelian essentialism and the determinacy of meaning. Therefore, I will discuss Quine's criticism on analyticity in four respects: the appeal to meanings, the appeal to a definition, the appeal to interchangeability and the appeal to semantic rules. Aside from the inadequacy of the methods used to identify analytical sentences, there is a serious epistemological defect concealed in these methods for Quine's holistic approach. This defect has become apparent in the definition of analytical sentences according to the semantic rules used by Carnap. In this study, I have three aims. First, I want to examine the validity of the criteria used in determining analytical sentences, in terms of Quine's critique. Second, I want to show the relation of Aristotelian essentialism with the belief that analyticity can be determined. Third, I want to discuss whether Quine's holism, as an alternative to Carnap's epistemological approach in which one can handle the methodology and epistemology separately, is worthy of preference.

Keywords: M Quine, Carnap, holism, analyticity, essentialism.

© Baş, H. B. (2018). Analitiklik, Özcülük ve Bütüncülük. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 8 (2), 713-731.

Giriş

Platon, Descartes, Leibniz, Gazzali gibi birçok filozof ve düşünürde metafiziksel bilgi olarak sunulan yargılar, deneyimsel olmama veya pür düşünsel olma yönüyle *a priori* bilgiye tekabül etmektedir. 17. ve 18. yüzyıl Batı felsefesi de, deneyimsel bilgi ile saf aklın gerekçelendirmelerine (justification) dayalı olarak, deneysel (a posteriori) bilgi ve deney öncesi (a priori) bilgi ayrımı üzerine kuruludur.

Analitik yargı fikrini farklı şekillerde ele alan birçok filozof, *sebeplilik* (causation), *özgür irade*, *Tanrı*, *zihnin doğası*, *sonsuz hayatın imkânı*, *evrenin özü* gibi metafiziksel konuları saf aklın açıklayabileceği konular olarak kabul etmişlerdir. Bu çizginin dışında kalan David Hume, *Treatise of Human Nature* (1739) başlıklı çalışmasında, maddi/olgusal önerme ve çıkarımlar karşısında yer alan matematik ve geometride gördüğümüz çıkarımları, *a priori* bilgi olarak değil, *düşünceler arası bir bağlantı* (relation of ideas) olarak ele almıştır¹ (Kemp, 2006: 3-5). Yargıların hangilerinin doğruluğunu iddia etmenin mümkün olabileceği üzerinde yoğun bir şekilde durarak sistematik belirlemeler yapan Kant'a göre ise, bilginin kaynağı açısından tecrübe-ye dayanmayan, a priori yargılar, öznenin yüklemine kavramsal olarak içerdiği yargılardır. Bu şekildeki a priori bilgiler tip bakımından *analitik önerme* olarak adlandırılmıştır (Kant, 1995: 14, 15). Dolayısıyla Kant'tan sonra *analitik yargı*, mevcut varlıklara ilişkin olmayan veya dünya hakkında bilgi içermeyen ve doğruluğu öznenin yüklemine içermesi dolayısıyla kendinden delilli yargı türü olarak kabul edilmiştir.

Metafiziği temellendirme amacını taşıyan Kant'ın (1995: 19, 20) metafizik olmayan yargıları kendi içinde *analitik ve sentetik* olarak iki alt kümeye ayırmasından sonra, analitik-sentetik ayrımı, metafiziği reddetme taraftarı olan yeni/mantıkçı pozitivistler tarafından da ilgiyle karşılanmıştır. Mantıkçı pozitivistler, deneyimsel yolla elde edilmediği halde metafizik dışında ele alınmış olan mantık ve matematiğin önermelerini, deney-gözlem gerektirmeden doğrulanabilmesi ve kendinden delilli (analitik)

¹ Hume'un deneyimci düşünürler açısından ufuk açan bu görüşleri, Kant'ın, matematiğin önermeleri hakkında "sentetik a priori" teziyle metafiziği temellendirmeye çalışması karşısında, anti tez olarak 20. yüzyılda matematiği mantığa indirgeme gayreti başlamıştır. Nitekim Frege'nin çalışmaları ve Whitehead & Russell'in *The Principia Mathematica*'sı bu amacın meyveleri olarak görülebilir.

olması nedeniyle *analitik*, dolayısıyla *ayrıcalklı doğru*lar olarak kullanılmışlardır. Mantıkçı pozitivist akımın temsilcilerinin, kendilerine yöneltilen “Nasıl oluyor da deneysel olmayan mantık ve matematiğin önermelerini doğru kabul edebiliyorsunuz?” sorusuna genellikle “Çünkü onlar analitik.” şeklinde verdikleri cevapla (McDermott, 2001: 1006) bu tür önermeleri doğruluk değeri bakımından ayrıcalıklı gördüklerini ifade etmişlerdir.

Analitik yargıları sentetik ve metafiziksel kabul edilen diğer yargılardan ayırt etmeyi sağlayan bir ölçüt geliştirmek, bilimin üretilmesine ve gelişmesine imkân vermek gibi işe yarar bir amaca dönüktür. Nitekim, analitik belirlemesi teknolojide meyvelerini vermiş özellikle bilgisayar programlarının ve dijital ürünlerin gelişmesinde rol oynamıştır. Analitik yargıları belirlemek için bir ölçüt geliştirmek felsefi açıdan, metafizik ile fiziğin yargıları arasında bir tampon vazifesi görecektir analitik yargıların hangileri olduğunun belirlenebileceği fikrini de umutlandırmıştır. Bu açıdan, spekülative metafizik içeren yargıların analitik yargılara benzeyerek felsefe ve bilime bulaşmasını önleme amacı göz önüne alınırsa, mantıkçı pozitivistlerin metafiziği reddeden pozitivist karakteri açısından, yargıların hangilerinin analitik olduğunu saptayabilmenin hayati bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Metafizik yargıları ve bunun dışında kalan yargıları (analitik ve sentetik yargılar) ayırt etmek için bir ölçütün varlığından söz ettiğimizde cevaplanması beklenen bazı sorular ortaya çıkmaktadır:

1- Deneysel olmayan, metafizik de sayılmayan ancak *analitik* olduğu belirtilen yargıları belirlerken kullandığımız ölçütün *doğru* olduğundan nasıl emin olabiliriz?

2- Saptayabildiğimiz *analitik* yargılara doğruluk değeri bakımından sadece “analitik” (doğruluğu kendinden menkul) olduğu için *doğru* nitelmesi yaparak neden bir *ayrıcalk* tanıyoruz? Elbette ki, analitik olarak kabul edilen mantık ve matematiğin önermeleri olmadan bilimin gözlemsel önermelerini bir araya getiremez, o önermeler hakkında kümeler oluşturamaz, tümevarım ve tümdengelim kullanamayız ve bilgi üretemeyiz. Bilgi üretebilmek için analitik yargıları kullanmak zorunda kalmak, onları, bilimin/fiziğin sentetik yargılarına kıyasla *ayrıcalklı doğru* olarak kabul etmeyi gerektirir mi?

Bu sorulara verilecek cevaplar ve bu cevapların sorgulanması, soran kimseyi Aristotelesçi bir özcülüğü terk etmeye ve Quine'in önerdiği türden bütüncü bir felsefeye götürebilecek nitelikte görünüyor. Bu nedenle, bu çalışmada ilk adım olarak, analitik felsefe geleneğinde kabul gören *analitik* olduğu iddia edilen yargıları belirleme ölçütlerinin ki, bu ölçütler eşanlamlılık eksenindedir, geçerliliğini ve yeterliliğini incelemek ve bu ölçütlerin özcülükle bağlantılı olan yönlerini göstermek, son adım olarak, Quine'in *bütüncülüğünün* tercih edilmeye değer olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır.

1. Analitikliğin Tespiti ve Özcülük

Bilgiyi kesin bir temel üzerine oturtmak istiyoruz. Bu amaçla bilginin kaynağı ve yargı tipleri üzerine yoğun bir şekilde eğilen filozoflardan yardım almayı düşünüyoruz. Gözümüze ilk çarpan filozoflardan biri Kant olacaktır. Batı felsefesinde yargıları sistematik olarak sınıflandıran Kant'a göre, bir yargının analitikliği, önce o yargıdaki anlamın ne olduğuna bakılarak belirlenir. Özne-yüklem biçimli bir cümlede öznenin yüklemi içerip içermediği, özne ve yüklem anamlarına bakılarak tespit edilir. Örneğin, "İnsan düşünen hayvandır." denildiğinde insanı diğer hayvanlardan ayıran "düşünme" özelliği, Aristotelesçi özcülüğün bir devamı olarak, insan kavramının ayrılmaz bir içeriği/özü olarak kabul edildiğinden bu yargı analitik olarak kabul edilmektedir. Ancak, Kant'a eleştirel bakan Quine'a göre, özne-yüklem biçimli bir cümlede gözden kaçırılan bir nokta vardır: "İnsan iki ayaklı canlıdır (hayvandır)."³ Dediğimizde "insan" kavramı içinde "iki ayaklılık" da yer alır. "Düşünen canlı" dediğimizde ise, "düşünme" de canlı türünde içerilen bir kavram durumundadır. "İki ayaklı canlı" dediğimizde, "iki ayaklılık" o canlı türü için ayırıcı nitelik olacaktır (Quine, 1980: 21). Dikkat edilirse, hangi özelliği ifade ediyorsak o özellik, klasik mantıktaki

² *Bütüncülük*, bir sistem içerisinde doğruluk belirlerken gözlemsel önerme sayılabilecek tüm önermelerin, mantıksal bir ağ örgüsü içerisinde, önermeler hakkında fiziksel ve metafiziksel ayrıştırması yapmadan, metodoloji-epistemoloji-ontolojiyi birbirinden ayırmadan uygulanan bir yaklaşımdır. Bilimsel araştırmaların bir *bütün* olarak dikkate alınmasıyla uygulanır. (Başdağ Baş, 2013: 9, 122)

³ Aristotelesçi özcülüğe dayalı olan klasik mantıkta hayvan ile bitki arasında özsel bir ayrımın olduğu varsayıldığından "insan"ın tanımı yapılırken tür olarak "canlı" yerine "hayvan" terimi kullanılır (Özel, 2017: 8, 9). Ancak, analitikliği reddeden bütüncü bakış açısından "hayvan" ya da "canlı" terimini tür olarak kullanmanın arasında bir fark yoktur. Çünkü her iki durumda da özcülük yapıldığından tanım geçersiz durumdadır.

tanım açısından *ayırım* (fasl) gibi görünmektedir. Bu durumda, hem düşün-
nen hem de iki ayaklı olan gerçek bir varlığın düşünmesini özsel kabul
etme karşısında, iki ayaklı olmasını ilineksel (arazî) veya tersini kabul
etmeye zorlayıcı bir neden bulunmamaktadır. Klasik mantıkta kullanılan
“cins” ve “tür” gibi belirlemeler de varlıklara özsel bir ayırım yapılabildiği
(Özel, 2017: 9) varsayımına dayalıdır. Bu nedenle cins ve tür belirlemeleri
de temelsiz durumdadır. Bilimin ulaştığı son verileri dikkate alan Quine,
maddenin bile en küçük parçasına madde denmesinin lutfen olduğuna,
ileri düzey gözlemlerle maddenin yapısındaki elektronların maddeye pek
benzemeyen davranışlar sergilediğine, *cisim* tabirinin genelleme olarak
ancak bir noktaya kadar işe yaradığını gösteren durumlar olduğuna dikkat
çekmiştir. (Magee, 1985: 203-204) Bu bakımdan, varlıklar arasında tespit
edilebilir şekilde özsel bir farkın bulunduğu yönünde zorlayıcı bir nedenin
bulunmadığını kabul eden post analitik dönem filozofları arasında revaç
bulan günümüzün anlam öğretisi Aristotelesçi *özcü* anlayıştan ayrılmıştır.
1892’de dilsel ifadelerdeki anlam (sense) ile gönderge (reference)⁴ ayırımını
yaparak anlambilim ve dil felsefesinde bir çığır açan kişi olarak tanınan
Frege’nin öncülük ettiği bu *anlam* görüşüne göre, “İki ayaklı canlı” ile
“düşünen canlı” aynı gerçek varlığı gösteriyor olmasına rağmen anlamları
tazammun açısından birbirinden farklıdır (Quine, 1980: 21).

Felsefe tarihinde görülen bu gelişmeye göre, anlamın iki manası söz
konusudur. Birincisi, ifadenin nesnesini *gösteren* (*denotation*) manasındaki
kaplamsal anlamdır. İkincisi, ifadenin gösterdiği nesneden farklı olan, yan
anlam ve imaları da kapsayan tazammun (*connotation*) manasındaki içlem-
sel anlamdır.

İçlemsel anlama Frege tarafından verilen örnek, Venüs Gezegeni’nin
adlarıdır. Sabah Yıldızı ile Akşam Yıldızı aslında aynı gezegenin adıdır.
Fakat bu iki adın gösterdiği nesne, Teo Grünberg’in tabiriyle “göstersel
anlamı” aynı iken içlemsel olarak anlamları farklıdır. Çünkü, biri, en azın-
dan, Venüs’ün sabah görüldüğünü anlatırken diğeri akşam görüldüğünü
ifade eder (Frege, 1948: 209-210). Venüs gezegeninin *özelliklerini* anlatan

⁴ Almanca *sim* ve *bedeutung* kelimelerini İngilizceye Max Black’in “sense” ve “reference”,
veya “referent” olarak çevirmesine göre, “reference” manasında kullanılabilecek “gönder-
ge/gönderim” sözcüğünü, İngilizce’de, Russell’in ifadesi olan “denotation” manasını vurgu-
layan “göstersel anlam” ifadesiyle de belirtebiliriz. Teo Grünberg “sense”i “sözel anlam”,
“reference” ile kast edileni “göstersel anlam” olarak ifade etmiştir. (Grünberg, 1999: 51-52)

bu iki ifade Venüs gezegeninin kendisinden çok özelliklerini anlattığı için onun içlemsel anlamı olarak kabul edilir.

Şimdi, bir cümlenin analitik olup olmadığını belirleyebilmek için göstermelik anlama işaret eden anlamı mı yoksa zihinde çağrışımlarıyla beraber beliren içlemsel anlamı mı dikkate almalıyız? Eğer *göstersel anlam (denotation)* manasındaki anlamı esas alırsak içine düşebileceğimiz yanlış, varlıkların özsel niteliğini bildiğimizi ve göndergenin (reference) buna göre belirlediğini sanmak olacaktır. Halbuki, “İki ayaklı canlı” ifadesinin insanı gösterdiğini veya “düşünen canlı”nın insanı gösterdiğini kabul etmek bunların her zaman mutlaka “insan”ı göstereceğinin garantisini vermez. Yine, “Gezegenlerin sayısı” 9’u gösteriyorsa “9” terimini gezegenlerin sayısıyla eşanlamlı kabul ettiğimizde de zincirleme yanlışlar içine düşebiliriz. Gezegenlerin sayısı ileri düzey gözlemler sonucunda 9’dan farklı çıkabilmektedir. Nitekim öyle de olmuştur.⁵ Böyle iki ifadenin eşanlamlı olmasını gerektiren zorlayıcı bir neden yoktur: Gezegenlerin sayısı, gözlem sonucunda bilinen, sayısının 9 olmasını zorunlu kılmayan bir duruma bağlıdır. Dolayısıyla, çıkarım yoluyla elde edeceğimiz analitik görünümlü bir yargı olarak “Gezegenlerin sayısı 4’ten büyüktür” ifadesi mantıksal bir doğruluğu ifade etmez (Quine, 1980: 21). Örneklerde görüldüğü gibi, kullandığımız ifadelerin göstersel anlamının ne olduğundan emin olamayacağımız için, basit bir cümlenin analitikliğini belirleme noktasında mantıksal doğruluğu yansıtabilecek ikinci manadaki *anlama* yani, *içlem* manasındaki anlama başvurmak durumundayız. Fakat, içlemsel anlamda da bizi bekleyen başka problemler vardır.

İçlemsel anlamı esas alarak iki ifadenin eşanlamlı olduğunu belirleme yoluyla analitiklik tespiti yaptığımızda, “İki ayrı ifadenin anlamı aynıdır.” derken gösterdiği nesnesinin aynı olması değil, ikisinin zihinde oluşturduğu tasavvurun aynı olması kastedilmektedir. Bununla beraber, konuşurken bir ifadenin nesnesi mi kast ediliyor yoksa zihinde oluşturduğu var sayılan, yan anlam olmaktan kurtulmuş bir “yan anlam” mı kast ediliyor?

⁵ Quine bu tartışmayı yaptığı sırada bilim çevrelerinde güneş sistemindeki gezegenlerin sayısı 9 olarak kabul ediliyordu. Günümüzde ise bu gezegenlerin sayısı 8 olarak kabul edilmektedir. Güneş Sistemi’nin 9. gezegeni olarak 1930 yılında keşfedilen Pluton, Uluslararası Astronomi Birliği’nin 24 Ağustos 2006 tarihinde aldığı kararla, gezegen stastüsünden çıkartılıp, "cüce gezegen" kategorisine konmuştur (International Astronomical Union, 2013).

Yoksa her iki manayı da mı içeriyor? Bunlar genellikle belirli olmadığı için bir karışıklığın içine düşmek kaçınılmaz görünmektedir. Öyle ki, bir ifadenin göstergesel anlamının dahi içlemsel anlamdan ayrıştırılamayan bir durumu söz konusudur. Böyle bir karışıklığın içine düşmemek için eşanlamlı ifadeleri tespit ederken birini diğeriyle tanımlama yoluyla, deney-gözlem gerektirmeyen ve doğruluğu kendinden delilli mantıksal bir doğruyu yani, *analitik* bir cümleyi tespit etmek mümkün olabilir. Çünkü, Kant'ın yöntemi olan öznenin yüklemine içerip içermediğini belirlemek, her zaman kolay ve güvenilir bir yol olmamıştır. Bu nedenle Kant'ın yöntemini bir kenara bırakıp bir yargının analitikliğini önce onun içlemsel anlamını, *eşanlamlılığı* belirleme yoluyla *mantıksal doğruya* indirgeyerek tespit etmeyi önermiş olan Frege'nin yolundan gitmek doğruluğu belirlemek bakımından daha kolay ve güvenilir bir yöntem olarak görünmektedir. Nitekim, deneyimci gelenekte benimsenmiş Frege çizgisine göre, analitikliği belirlemek için önce elimizdeki yargıyı *mantıksal doğruya* indirgemek şarttır (Haack, 1978: 171).

2. Bir Çare Olarak Eşanlamlılık

Eşanlamlılığı belirleme yöntemlerine biraz eleştirel bakacak olursak, “İnsan düşünen canlıdır.” tanımında insanın “düşünen canlı” olduğu tanımlamasının doğru ve anlamlı oluşunun, “düşünme” özelliğinin insan için özsel bir nitelik olduğunu iyi bilmekten çok, “insan” ile “düşünen canlı”nın eşanlamlı olduğunu önceden kabul etmiş olmamızdan kaynaklandığını görebiliriz. Bu durumda, “İnsan düşünen canlıdır” cümlesinin anlamlı olmasının, onu başta *analitik* kabul etmekten kaynaklandığını Quine'a hak vererek söyleyebiliriz. Quine yukarıdaki gibi bir örnekle, analitikliğin anlama değil bilakis, anlamın analitikliğe bağlı olarak ortaya çıktığını göstermiştir (1980: 24-27). Ona göre, “insan” ile “düşünen canlı”nın anlamının aynı kabul edilmesi, bu iki ayrı ifadenin zihindeki tasavvurunun aynı olduğunu varsaymaktan kaynaklanır. Analitikliği saptayabilecek bir ölçüt arayışımızda, anlamın analitiklikle olan bu döngüsel durumundan kurtulmak için önce geçerli olabilecek yollarla *eşanlamlılık* tespiti yapmak gerekir.

Bir yargıyı mantıksal doğruya indirgemek, yalnızca iki ifadenin anlamının birbirine eşit olduğu durumlarda yani birinin yerine diğeriye konulduğunda anlamı bozmayacak cümle elde edilebildiği eşanlamlılık du-

rumlarında söz konusudur (Quine, 1943: 113). O halde, iki ayrı ifadenin birbirinin yerine kullanılabilecek şekilde eşanlamlı olduğunu nasıl belirleyebiliriz? Felsefe tarihinde bu soruya *tanım* ve yer değiştirme testi olan *salva veritate* yoluyla cevap verilmiştir.

2.1. Eşanlamlılığı Tespit İçin Tanım

“Hiçbir bekâr evli değildir” (No bachelor is married) (Quine, 1980: 23) gibi cümlelerin analitikliğine ancak anlama bakılarak karar verilebilir. Bu cümlenin *analitik* sayılabilmesi için ilk adım olarak “bekâr” ile “evli değildir” sözcüklerinin eşanlamlı olduklarından geçerli bir yolla emin olmak gerekir. “Bekâr” ile “evli olmayan” sözcükleri göndermede buldukları nesne bakımından aynı şeyi gösterdiği kabul edilse bile anlamları, tazammunu, yani, içlemsel anlamları farklı olabilmektedir. İfadelerin içeriği, örtük manaları nasıl sınırlandırılabilir? Belki, anlamı belirleyebilecek bir yol olarak *tanımlamayı* denersek ve iki terimin tanımına bakarak, onların tam olarak aynı şeyi anlattığını tespit edebilir böylece, eşanlamlı olduklarına karar verebiliriz:

Frege'nin *anlam ve gönderge* ayrımından sonra klasik mantıktaki efradını cami' ağyarını mani kılmak olarak tarif edilen ve Aristotelesçi özcülüğe dayalı geliştirilen, *tür* ile *ayrım* belirlenerek yapılan *tanım*, anlamı belirlemede güvenilirliğini kaybettiği için uygun bir tanım şekli ararken dilci tanımlama öğretisine başvurmak durumundayız. Nitekim, günümüzde kabul gören anlam teorisine göre geliştirilen *tanım* ile kast edilen, *dilci tanımlama öğretisidir* ve nesnelerin özüne göre onları belirleme amacına yönelik değildir. Özcü yaklaşımın içine düştüğü bazı çıkmazları çözen dilci tanımlama öğretisine göre, tanımlanabilen şeyler yalnızca dilsel nesnelere yani, sözcüklere. Dolayısıyla, artık, *tanım*, sözcüklerin anlaşılmasını sağlamak amacıyla başvurulabilecek her hangi bir yöntem manasındadır. Sözcükleri anlamak, onların bir takım değişmez özlerinin bulunmasını gerektirmez. Dolayısıyla, her sözcük ilkece tanımlanabilir olduğuna göre özcü yaklaşımın iddia ettiğinin aksine tanımlanamaz sözcük yoktur (Batuhan & Grünberg, 1970: 88, 89). Tanım, bir sözcüğü bazen farklı bir ifadeyle açıklamak veya eleyerek daha kısa bir ifadeyle belirtmek bazen de yeni bir anlam yüklemek gibi görevler alabilir (Batuhan & Grünberg, 1970: 87-97). Buna göre, *tanımın* birden fazla görevi bulunduğunu göz önüne alalım ve analitikliği mantıksal doğruya indirgemek için en çok kullanılan

tanım türü sözlük açıklaması ve diğer bazı *açıklama* şekillerine başvurulam.

2.1.1 Sözlüklerdeki Tanım

İki sözcüğün sözlükteki tanımlarına bakarak ikisinin eşanlamlı olduğu sonucuna varmak eşanlamlılığı belirlemede güvenilir sayılmaz, sözlük yazarı yanılabilir. Yazarın açıklamasına bakarak iki ifadenin eşanlamlı olduğunu söylemeyi at arabasını atın önüne bağlamaya benzeten Quine, sözlük yazarının açıklamalarının kesin bir doğruluk değeri taşıdığını iddia etmek için zorlayıcı bir nedenin bulunmadığına dikkat çekmiştir. Quine'a göre, herhangi iki ifadenin eşanlamlılığını mümkün kılan zorunlu ve yeterli *iç bağlantıların (inter-connections)* neler olduğu açık değildir. İçlemsel anlamı meydana getiren şartlar olan *iç bağlantılar* veya tazammun genellikle kullanımla ortaya çıkan değişkenlerdir (Quine, 1980: 24). Bu şekilde, anlamın, gözlemi aşan bir tarafının bulunduğunu göstererek, itirazlara açık kapı bırakmayacak manada *nesnel* bir sonuç verebilecek deneyimci/davranışçı bir ölçütten yoksun olduğunu gören Quine, bir kelimenin anlamını bir başkasının tanımına veya açıklamasına bakarak belirlemenin bir ölçüt olamayacağına dikkat çekmiştir.

2.1.2. Açıklayıcı Mantıksal Tanım

Mantıkta kullanılan, açıklayıcı görevdeki tanımın amacı, tanımlananı yalnızca bir eşanlamlı sözcük kullanarak anlatmak değil, tanımlananın anlamını, eleyerek veya tamamlayarak onu geliştirmektir. Bununla birlikte, "açıklama" önceden var olan eşanlamlılıkları kabule dayandığı için *açıklayıcı tanım* da analitik yargıları tespit etmede güvenilir değildir.

Önceki eşanlamlılıklara dayanmayan, bilakis ifadeleri yeni baştan açıklayan bir tanım gerçekleşirse ki, yapay dillerde böyledir, bunun geçerliliğinden söz edilebilir. Quine'ın belirttiği gibi, bu noktada, tanımlananın tanımlayanlarla eşanlamlı olması amacıyla özel olarak üretilmesi söz konusudur. Bu bakımdan, açıklama görevindeki tanımın, *uzlaşımsal* olan yeni semboller kullanarak kısaltma amacıyla oluşturulduğu göz önüne alınırsa, açıklayıcı değerinin çok az olduğu görülür. Quine, bu tür bir tanımı geçerli saymasına rağmen eşanlamlılığı belirlemede açıklayıcılığının zayıf olması nedeniyle yetersiz bulmuştur (Quine, 1980: 25).

Varlıkların özüne vakıf olma varsayımına dayalı tanımların yanlıcılığı karşısında, yapay dillerde örneğin mantıkta kullanılan sembolik dilde

özel olarak üretilen tanım yoluyla geçerli bir eşanlamlılık belirlemesi yapılabilmektedir. Ancak, böyle yapay dil için özel üretilmiş bir tanım, metodoloji ve epistemoloji ve ontolojiyi de birbirinden ayırmayan bütüncü bakış açısından kusurludur. Yapay dillerde özel olarak üretilen tanımın metodolojik açıdan belirlenebilme imkanı karşısında açıklayıcılığının zayıf olması durumu, epistemolojik açıdan bir kusur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan analitikliği belirleme imkanı kısıtlı olmayan, eşanlamlılığı belirleyebilecek bir başka yola başvurmak durumundayız.

2.2. Yer-Değiştirme Testini Uygulayarak Eşanlamlılık Belirlemesi

Eşanlamlılığı belirlemede *tanımdan* başka kullanılan bir yöntem, Leibniz'in kullandığı *salva veritate* testidir. Bir çıkarımda, iki dilsel ifadenin ki, bu bazen birer cümledir, bütün bağlamlarda birbirinin yerine kullanılması durumunda çıkarımın doğruluk değerinin değişmediği görülürse ifadenin eş anlamlı olduğu sonucuna varılır. Bir de birbirini tanımlayan iki ayrı sözcük, analitikliği bozmadan her durumda yer değiştirerek birbirinin yerine kullanılabilir olduklarında bunlar bilişsel olarak *eş anlamlı* kabul edilir. Buna göre, bir analitik ifadenin, eş anlamlı ifadeleri birbiriyle yer değiştirdiğinde anlamın bozulmadığı tespit edilebilirse o ifadenin mantıksal doğru olduğu belirlenmiş olur. Ancak, Quine'a göre, eşanlamlılığı belirlemek için *yer-değiştirebilirlik* testini uyguladığımızda ortaya çıkan anlamın, yer değiştirme gerçekleşmeden önceki anlama eşdeğer olduğunu veya anlamda bir bozulma kayma olduğunu fark edemeyebiliriz. Mantıktaki doğruluk yorumlamaları ile tespit etmek de kısır döngü türünden bir hataya açık olduğundan *salva veritate* güvenilir ve geçerli bir yol değildir. Quine, *salva veritate* ile tespit edilen bilişsel eşanlamlılığın, analitikliği belirlemedeki yetersizliğini şu örnekler dizisi üzerinde gösterir:

“Bekâr” ile “evlenmemiş kimse” eş anlamlı ise, şu cümle analitik olmalıdır:

1) “Tüm bekarlar ve yalnız bekârlar evlenmemiş kimselerdir.” (All and only bachelors are unmarried men.)

Ayrıca, bu cümleden hareketle şu cümlenin de analitik olduğu çıkarılabilir:

2) “Zorunlu olarak tüm bekârlar ve yalnız bekârlar bekârdır.” (Necessarily all and only bachelors are bachelors.)

Yine, ilk cümle analitikse şu cümlenin de analitik olması gerekir:

3) “Zorunlu olarak tüm bekârlar ve yalnız bekârlar evlenmemiş kimse-lerdir.” (Necessarily all and only bachelors are unmarried men.) (Quine, 1980: 30).

Şimdi son cümleyi analitik kabul etmek ilk cümlenin analitik kabul edilmesine bağlıdır. Buna göre, “bekâr” ve “evlenmemiş kimse”nin eşanlamlı olduğu sonucuna varılmaktadır. Dikkat edilirse, “bekâr” ile “evlenmemiş kimse”nin eşanlamlılığına, ilk cümlenin analitik olduğunu var saydığımızda ulaşabilirken, ilk cümlenin analitikliğine de son cümledeki “bekâr” ile “evlenmemiş kimse”nin eşanlamlı olduğunu varsaydığımızda ulaşabiliriz. Bu durumda eşanlamlılık ile analitiklik arasında hangisinin diğeri için belirleyici olduğu noktasında açıkça olmayan döngüsel bir durum vardır. Nitekim anlamını sınırlarıyla net olarak bilemediğimiz iki ifadeyi birbiriyle yer değiştirmenin bir faydası olmadığı gibi bundan yeni “*analitik*” cümleler türetmek hatalı sonuçlar elde etmeye yol açabilmektedir. Bu nedenle, Quine’a göre, içlemsel anlam bakımından, *yerdeğiştirebilirlik ilkesine* dayalı yapılan test, *analitikliği* belirlemede geçerli olabilecek bir yol değildir (Quine, 1980: 25, 31).

“Zorunlu olarak” (necessarily) zarfının, bir analitik yargıya uygulandığında yalnızca o zaman doğruyu verecek biçimde uygulandığını hatırlatan Quine, zarfın cümledeki anlamını kabul etmenin, bizim daha önce analitikliği yeteri kadar açıklamış olduğumuzu kabul etmek anlamına geldiğini söyler. Hâlbuki analitikliğe bir açıklama getirmek için uğraşmakta olduğumuzu belirten Quine açısından, *salva veritate*, bilişsel eşanlamlılığı ortaya çıkarmada yeterli değildir. Ayrıca, Quine, bir dil böyle bir zarf içerse bile, o dilin kusurunu görmezden gelemeyeceğimizin altını çizmiştir (Quine, 1980: 30).

Böylece, *salva veritate* testinin en azından iki açıdan döngüsellik barındırdığını görmüş olmalıyız: Birincisi, birbirinin yerini alabileceği düşünülen ifadelerin anlamının sınırlandırılmaz olması ve yer değiştirmenin kısır döngü nedeniyle bir yararının olmamasıdır. Diğeri ise, yargıdaki eşanlamlı görünen ifadelerin anlamlarını zarflar yardımıyla sınırlandırma teşebbüsünde bile cümleyi baştan analitik kabul etme varsayımının yatmakta olması gibi bir döngüsellik bulunmasıdır. Hâlbuki yargının analitik olduğuna eşanlamlılığı belirledikten sonra varılması gerekmektedir.

Yer-değiştirebilirlik testi, içlemsel anlamdan başka kaplamsal dilde uygulanınca da yetersiz bir sonuç vermektedir. Kaplamsal anlamın nesnelere özelliklerini değil kendisini (göstersel anlamı) gösterdiği hatırlanırsa, “bekâr” ve “evlenmemiş kimse” nin kaplamsal uyuşması, “yüreği olan yaratık” ve “böbreği olan yaratık”ın kaplamsal uyuşmasına benzer. Böyle bir kaplamsal uyuşmanın söz konusu olduğu durumlarda, uyuşmanın yalnızca olgulara (göstersel anlam) veya yalnızca içlemsel anlama dayandığını gösterdiğine dair bir garantimiz yoktur. Nitekim yüreği olan yaratık ile cesur yaratık veya başka manalar anlama eklenmiş olabilir veya gerçekten sadece biyolojik anlamda kalbi olan yaratık ifade edilmiş olabilir. Dolayısıyla, “bekâr” ile “evlenmemiş kimse” deyimleri *göstersel anlamları* bakımından örtüşüyor olsalar da anlam bakımından ayrı olabilir. Şu durumda “bekâr”ın hangi varlıklar için doğru olduğunu kesin bir şekilde belirleme imkânı olmadığından kendisiyle yer değiştirebilecek ifadeyi de belirleme imkânı yoktur (Quine, 1980: 31). Varsayalım ki, herhangi bir dilde ve her hangi bir kullanım sırasında *bekâr* kelimesi evlenme imkânı bulamamış geleneksel bir kişilik özelliği taşıyan kimse gibi bir takım imalarda bulunsun, *evlenmemiş kimse* ifadesi de, özgürlüğüne düşkün sorumluluk almak istemeyen, evlenmeyi tercih etmemiş türünden bir kişilik özelliği olarak başka anlamları ima ediyor olsun. Burada zihinlerde oluşan anlam sınırlandırmasını çağrışımlarıyla birlikte sınırlayıp sabitleştirmek ve kesinleştirmek mümkün değildir. Birini diğeriyle yer değiştirerek, zihnimize anlam elemesi yaparak o anlık bir anlam eşitliği yakaladığımızı varsaymak yanıltıcı olacaktır. Sonuç olarak, birçok mantıkçının ilke olarak benimsediği *salva veritate*, eşanlamlılığı belirlemede geçerli olabilecek bir ölçüt değildir. Buraya kadar analitikliği belirleyici durumda olan *eşanlamlılığın* kesin sınırlarıyla belirlenmesini sağlayan geçerli ve yeterli bir ölçütten söz etmek zordur.

Eğer, eşanlamlılığı belirleyecek yeterli bir ölçüt bulmayı başarsaydık, bilgi kaynağı deneysel olmayan ama, doğruluğu tartışmasız olacak şekilde, ölçütü nesnel olan ve bu nedenle *ayrıcalıklı doğru* sayılabilecek *analitik* cümleyi tespit edebilir miydik? Klasik epistemoloji yaklaşımına sahip bazı kimseler bu soruya “evet” cevabının verilebileceğine inanabilirler.⁶

⁶ Bu konu, iki farklı epistemoloji anlayışı arasındaki farklılıkların hatalı değerlendirmelere yol açtığını konu edinen “Klasik Epistemoloji Yaklaşımıyla Yeni epistemolojiyi Değerlen-

Çünkü, özel üretilmiş tanımın açıklayıcılık noktasındaki yetersizliğini, eğer Quine'ın bütüncü bir bakışına sahip değilsek, yalnız epistemolojik manada olduğunu kabul eder ve yeni üretilen tanıma dayalı eşanlamlılığa göre analitiklik belirlemesinin metodolojik anlamda mümkün olabileceğini *tanım* tartışmasında gördüğümüzden analitikliği kullanmak için yeterli gerekçemizin olduğunu kabul edebiliriz.⁷ Ancak, Quine'ın önerdiği bütüncü bakış açısından, epistemoloji-metodoloji-ontoloji birbirinden ayrılamaz olarak ele alındığı için yeniden üretilmiş açıklayıcı tanımların kesin bir tanımla başarıyla gerçekleştirilebileceği kabul edilse bile bu tanımlara dayalı analitik ifadelerin doğruluk değeri alma noktasında ayrıcalıklı bir statüde kabul edilmesini gerektirecek bir neden yoktur. Çünkü eşanlamlılık belirlenebilseydi ve eşanlamlı sözcükler mantıksal doğruyu verecek şekilde bir önermeye dönüştürülseydi bile, elde ettiğimiz mantıksal doğruyu analitik olarak nitelenmek onu mantıksal açıdan ayrıcalıklı doğru statüsüne taşıyamayacaktı. Olası başarılı bir tanım yoluyla analitik olduğu belirlenmiş bir cümleyi ayrıcalıklı doğru kabul etme gerekçemiz mevcut değilken *analitik* olarak vasıflandırmanın bir yararı yoktur. Quine, bu noktada, analitikliğin belirlenebileceği yönündeki iddiaları belirlenemezlik noktasında eleştirmekle kalmayıp analitik yargıların ayrıcalıklı doğru olarak kabul edilmesini de Carnap'ın anlambilimsel kurallara göre belirlediği tanım üzerinde detaylıca eleştirmiştir.

3. Anlambilimsel Kurallara Göre Analitiklik Belirlemesi

Analitik-sentetik ayrımını merkeze alarak mantıkçı pozitivistin ortak fikirlerini sistematik halde sunan Carnap, analitik yargıların nasıl tespit edilebileceğine dair bazı tanımlar geliştirmiştir. Carnap, önceki analitiklik tanımındaki eksikliği görerek geliştirdiği yeni tanımına *anlambilimsel kurallara uygunluk* şartını ekleyerek, analitik ifadelere izafi bir belirleme getirmiştir. Carnap, Tarski'nin *nesne dili-üst dil* ayrımı (Tarski, 1970: 22) ışığında, analitikliğin tanımını şöyle ifade etmiştir: "Bir S cümlesinin, bir S sisteminde analitik doğru olması demek, S cümlesinin S anlambilimsel sistemindeki olası tüm doğruluk değeri yorumlamalarında yalnız S sisteminin anlambilimsel kurallarına bağlı olarak ve dil dışı hiçbir olguya gön-

dirmek" başlıklı makalede ayrıca ele alınmıştır. Bkz. Başdağ Baş, 2017.

⁷ Quine'ın Carnap'ın analitiklik tanımına eleştirisinin metodolojik anlamda değil epistemolojik anlamda yöneltililebileceğini savunan bir çalışma mevcuttur. Bkz. Korkut, 2003.

dermede bulunmadan doğru çıkması demektir.” (Carnap, 1956: 10). Carnap bu analitiklik tanımında analitikliği belirleme ölçütlerindeki yetersizlik problemini çözmüş görünmektedir. Ancak, Quine, metodolojik açıdan belirlenemezlik sorununu aşmış görünen bu tanım karşısında eleştirisini belirlenebilirlik açısından çok, epistemolojik doğruluk açısından yöneltecektir.

Analitikliği yalnız belirlenebilirlik açısından değil, daha önemli gördüğü epistemolojik açıdan da eleştiren Quine, deneyimden bağımsız elde edilen mantıksal doğruların *ayrıcalklı doğru* olmayı hak edecek bir temele sahip olmadığını göstermeye çalışmıştır. Gerçekten mantıksal doğruluk ayrıcalıklı doğru olmayı hak etmez görünürken bir de yeterince açıklanmamış anlambilimsel kurallara göre uygunluk şartı neden ayrıcalıklı bir doğruyu versin? Analitikliğin anlambilimsel kurallara göre yapılan tanımı karşısında, cümlelerin analitik olup-olmadığını belirlemekteki asıl sorunun analitik yargıların içinde geçen kavramların içeriğini bilememekten veya eşanlamlılığı belirleyememekten çok analitiklik ilkesinin bulanıklığından kaynaklandığını vurgulayan Quine, bunu göstermek için örneğini özellikle sembolik/yapay dillerden vermiştir. İçinde epistemolojik manada *anlamın* rol oynamadığı kabul edilen yapay dilleri örnek göstererek Carnap’a yönelik eleştirisini özetle şöyle yöneltmiştir:

Nesne dili, Y_0 olarak gösterilen bir yapay dil oluşturulmuş olsun. Bu dilin anlambilimsel kurallarına göre, içerdiği tüm analitik ifadeleri tespit etme yolları kesin bir şekilde belirlenmiş olsun. Bu durumda, anlambilimsel kuralların Y_1 gibi üst dile ait bir önermenin Y_0 'a göre nasıl analitik olduğu tespit edilebilir. Yani, kuralların hangi ifadelere analitiklik yüklediğini ayırt edebiliriz ama o ifadelere asıl olarak niçin analitiklik yüklediğini asla bilemeyiz. Bir başka örnek vermek gerekirse, yalnız A, B yi içerir diye bir kural belirleyelim. Elbette, C, D, E'nin B'yi içermediği ancak ve ancak A'nın içerdiğini söyleyebiliriz. Pekiyi, bunu neye göre söyleriz? Başta koyduğumuz kurala göre. Bu noktada Quine, anlambilimsel kurallara uygunluk şartı için, “Bu kuralı neye göre belirliyoruz?” “Niye böyle bir kuralı koyuyoruz?” diye sorarak analitikliğin yalnızca kurallara göre belirlenmesinin analitikliğin aslında niçin var olduğunu açıklamaya yetmediğini epistemolojik bir kaygıyla anlatır. Çünkü kurala göre, Carnap'ın belirlediği şekilde, analitikliğin sınırları anlamın kendisine göre değil ama anlambi-

limsel kurallarına göre ortaya çıkmaktadır. Buna göre, bir yargı *anlambilimsel kurallara göre doğru* ise *analitik* sayılmaktadır. Kendi kendimize bir anlambilimsel kurallar dizisi belirleyip sonra da bu kurallara uygun düşen cümlelere analitik belirlemesi yapmak, metodoloji-epistemoloji-ontolojiyi birbirinden ayrı ele almayan bütüncü bakışa sahip olan Quine açısından temelsizdir. “Peki, o kuralları neye göre belirliyoruz? Neden o kurallara uyunca analitiklikten söz ediyoruz?” sorularını sorarken asıl amacımızın analitikliği sadece belirlemek değil, yeterli bir şekilde açıklamak olduğunu hatırlatan Quine, anlamın belirsizliğinin dolayısıyla eşanlamlılığın belirsizliğinin bizi yormasına ilave olarak bir de karşımıza yeterince açıklanmamış bir “anlambilimsel kurallar” kavramı çıkmakta olduğuna dikkat çekmiş ve analitikliği belirleme yolunda yeni bir çıkmaza girildiğini söylemiştir (Quine, 1980: 33).

Quine’in anlambilimsel kuralları öne süren Carnap’a yönelik itirazındaki motifi, bütüncü felsefesinin epistemoloji yaklaşımı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim, klasik epistemoloji yaklaşımıyla bakınca, metodolojik anlamda kullanışlı olan, bilimde kullanım alanı bulabilen Carnap’ın analitiklik tanımı, metodoloji-epistemoloji-ontolojiyi birbirinden ayrı olarak ele almayan Quine’in bütüncü epistemolojisi açısından dogmatiktir. Çünkü, anlambilimsel kurallara göre metodolojik olarak analitikliği belirlemek, Quine bütüncülüğüne göre, epistemolojik ve ontolojik açıdan temelsizdir.

Quine, analitiklik eleştirisinde bir yandan klasik epistemoloji açısından ölçütlerin yetersizliğini göstermekte diğer yandan bütüncü felsefe açısından ölçütlerin anlamsızlığını belirtmektedir. Nitekim, analitikliğin ölçütü Quine tarafından yalnız metodolojik açıdan bir yetersizlikle değil metodoloji- epistemoloji-ontoloji birlikteliği/bütünlüğü açısından da eleştirilmiş olmaktadır. Belki, Quine’in, bilim adına daha yararlı bulduğu kendi sistemi uğruna analitiklik gibi bir bahaneyle Carnap’ın sistemini feda ettiği düşünülebilir. Ancak, Carnap’ın sistemini feda etmenin haklı görünen başka gerekçesi daha vardır. Bu gerekçe, önceden Carnap’ın katkılarıyla sistematik bir yapıya kavuşmuş olan mantıkçı pozitivizmin, dogmatizme karşı çıkararak epistemolojik bir kaygıyla geliştiğini Quine’in gözlemlemiş olmasıdır. Bilgiyi kesin bir temele oturtma isteğiyle yola çıktığını izleyebildiğimiz Carnap’ın (Öztürk, 2017: 57) iş analitikliği temellendir-

meye gelip dayandığında başta önemsedığı epistemolojik gerekçesinin önemi artık yokmuş gibi, analitikliği yalnız metodolojik açıdan savunacak şekilde dogmatik bir vizyon çizmesi ve bu doğrultuda özcülükle bağdaşan indirgemecilikten hala vazgeçmemiş olması Quine'in eleştirilerine hedef olan bir tutarsızlık durumu olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Felsefe tarihinde öne sürülen *analitiklik* tanımlarına göre, analitik olduğu iddia edilen yargıların mantıktaki ve matematikteki ayrıcalıklı statüsünü kabul etmek için herkesi ikna edebilecek manada *nesnel*, epistemolojik bir gerekçe henüz bulunmamaktadır. Herkesi ikna edebilecek manada bir nesneliğin deneyimci/davranışçı bir ölçütü mümkün olabileceği göz önüne alınırsa, deneyimci bir ölçüt arayışının makul bir çaba olduğu yadsınmaz. Bu bakımdan, amaçsallaştırılmadığı sürece deneyimci ölçüt arayışını, bilimsel özcülük yapma hatası olarak değerlendirmeyi gerektirecek bir neden de söz konusu değildir.

Göndergenin belirsizliğiyle bağlantılı olan anlamın belirsizliğinin tam olarak çözülememiş olmasının, epistemolojideki özcü iddiaları ve buna bağlı gelişen indirgemecilik türlerini terk etmeyi gerektirdiğini yukarıdaki örnekler doğrultusunda söylemek mümkündür. Bununla birlikte, anlamın belirsizliğinin, Carnap'ın öne sürdüğü gibi *izafileştirilmiş* şekildeki analitiklik tanımını reddetmeye, metodoloji ile epistemolojiyi birbirinden ayrı ele alabilen epistemolojiler açısından zorladığını söyleyemeyiz. Nitekim, Quine'in eleştirilerine karşı Carnap'ın analitik yargıları *izafileştirerek* doğru kabul etmesi, analitikliğin metodolojik açıdan belirlenemezliği noktasındaki eleştirileri aşmayı başarmış durumdadır. Analitik yargıların neden ayrıcalıklı doğru kabul edileceği sorusuna gelince, Carnap'ın böyle bir soruya, metodoloji-epistemoloji-ontolojiyi birbirinden ayrı ele alabilen bir epistemoloji yaklaşımından çok, metodoloji-epistemoloji-ontolojiyi birbirinden ayrı ele almayan bütüncü perspektif açısından cevap veremez olduğu görülmektedir. Kendinden delilli olan analitik yargılar her ne kadar tespit edilebilir olsa da, klasik veya yeni yaklaşım olsun her iki epistemoloji anlayışı açısından da *ayrıcalıklı doğru* olarak kabul edilmeyi gerektirecek bir nedene sahip değildir. Nitekim, bazı doğruları ayrıcalıklı statüde görmek epistemolojik bir karar olduğundan bu kararın gerekçesini meto-

dolojyile açıklamak dogmatizme yol açmaktadır. Ayrıcalıklı doğru sayılmayacak yargıları, kendinden delilli oldukları belirlenebilir olsa bile, *analitik* olarak adlandırmanın bir yararı yoktur.

Sonuç olarak, Carnap'ın metodolojik açıdan belirlemeyi başardığı analitik yargıları *ayrıcalıklı doğru* kabul etmek buna bağlı olarak çeviriyi merkeze almak ve anlamlı her cümlemin deneyimlere indirgenebilir olduğunu savunan indirgemeciliği benimsemek gibi özcü yaklaşımla uyumlu olan doktrinlerinin epistemolojik temelsizliği karşısında, özcülükten ve dogmatik kanılardan titizlikle uzak durmaya çalıştığını izlediğimiz Quine'in indirgemeciliğe karşı geliştirdiği bütüncü felsefesi, nöroloji, psikoloji, ilahiyat ve toplumsal cinsiyet çalışmalarındaki gelişmelere etkileri de dikkate alındığında daha tercih edilebilir bir yaklaşım olarak görünmektedir.

Kaynaklar

- Başdağ Baş, H. (2013). *W. V. Quine'da Anlambilimsel Bütüncülük*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başdağ Baş, H. (2017). Klasik Epistemoloji Yaklaşımıyla Yeni Epistemolojiyi Değerlendirmek. *Felsefe Dünyası*, 66, 131-156.
- Batuhan, H. & Grünberg, T. (1970). *Modern Mantık*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Carnap, R. (1956). *Meaning and Necessity*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Grünberg, Teo, (1999). *Anlama, Belirsizlik ve Çok-Anlamlılık*. Ankara: Gündoğan Yayınları
- Frege, G. (1948). Sense and Reference. *The Philosophical Review*, 57 (3), 209-230.
- Haack, S. (1978). *Philosophy of Logics*. New York: Cambridge University Press.
- Kant, I. (1995). *Prolegomena*. (Çev. I.Kuçuradi & Y. Örnek). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kemp, G. (2006). *Quine: A Guide for Perplexed*. New York: Continuum.
- Korkut, Buket, (2003). *On the Significance of Analyticity: A Study on The Controversy between Carnap and Quine*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Magee, Bryan, (1985). *Yeni Düşün Adamları*. (Çev. Füsün Akatlı). Ankara.

- McDermott, M. (2001). Quine's Holism and Functionalist Holism. *Mind*, 440, 977-1025.
- Özel, A. (2017). İnsanın Tanımında Kullanılan Hayvan Sözcüğünün Canlı Olarak Çevrilememesinin Gerekçeleri. *Felsefe Dünyası*, 66, 5-17.
- Öztürk, A. B. (2017). *Çağdaş Mantık, Matematik ve Bilgi Felsefelerinde A Priori Gerekçeleştirme Sorunu*. Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Quine, W. V. (1943). Notes on Existence and Necessity. *The Journal of Philosophy*, 40 (5), 113-127.
- Quine, W. V. (1980). *From a Logical Point of View*. Cambridge: Harvard University Press.
- International Astronomical Union. (2013). Pluto and the Developing Landscape of Our Solar System. <http://www.iau.org/public/pluto>.
- Tarski, A. (1970). The Semantic Conception of Truth. *Semantics and The Philosophy of Language*. (Ed. L. Linsky). Chicago: University of Illinois Press, 13-47.

Öz: W. V. Quine'in analitik-sentetik ayrımına yönelik eleştirisi, eşanlamlılığın belirlenebildiği fikri ve eşanlamlılık fikrinin kendisine dayandığı Aristotelesçi özcülüğün kabulü ve anlamın belirlenebilirliği gibi bazı varsayımlar üzerine şekillenmektedir. Bu nedenle, Quine'in analitikliğe yönelik eleştirilerini, anlamın belirlenebildiği varsayımına itirazı, tanımın yapılabirliğine itirazı, yer değiştiribilirlik yöntemiyle eşanlamlılığın belirlenebileceğine itirazı ve anlambilimsel kurallara göre analitikliğin belirlenebileceğine itirazı çerçevesinde daha önce eşanlamlılık fikrine dayalı geliştirilmiş bir dizi yöntem üzerinde ele alacağım. Analitik cümleleri belirlemek için kullanılan yöntemlerin yetersizliği bir yana, Quine'in bütüncü felsefesi açısından bu yöntemlerde gizlenmiş olan ciddi bir epistemolojik kusur söz konusudur. Bu kusurun, Carnap tarafından kullanılan anlambilimsel kurallara göre analitik cümlelerin tanımlanmasında daha da belirginleştiği görülmektedir. Bu çalışmada ilk olarak analitik yargıları belirlemede kullanılan ölçütlerin geçerliliğini Quine'in eşanlamlılık fikri çerçevesinde geliştirdiği eleştirileri doğrultusunda inceleyeceğim. İkinci olarak, analitikliğin belirlenebileceğine inanmanın Aristotelesçi özcülükle ilişkisini göstereceğim. Son olarak da metodoloji ile epistemolojiyi birbirinden ayrı olarak ele alan Carnap'ın

epistemoloji yaklaşımına alternatif olarak Quine'in bütüncülüğünün tercih edilmeye değer olup olmadığını tartışacağım.

Anahtar Kelimeler: Quine, Carnap, bütüncülük, analitiklik, özcülük.

^[8] Bu çalışma yazarın doktora tezinin "Analitik-Sentetik Ayrımının İmkansızlığı" başlıklı bölümünün ilave ve çıkarmalar yapılmış bir özetini içerir.

